

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
РОЗВИТОК КРАЇНИ»**

**Студента 2 курсу, 4-м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»**

**Цудиновича
Олександра
Сергійовича**

**Науковий керівник
д.е.н., доцент**

**Пасічний
Микола Дмитрович**

**Гарант освітньої програми
д.е.н., професор**

**Макогон
Валентина
Дмитрівна**

**Завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор**

**Чугунов
Ігор Якович**

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ	6
1.1. Сутність податкової політики та соціально-економічного розвитку країни	6
1.2. Сучасні тенденції оподаткування у країнах ОЕСР	11
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	17
2.1. Правові засади реалізації податкової політики в Україні	17
2.2. Аналіз податкових надходжень державного бюджету	26
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	30
3.1. Основні напрями податкової політики	30
3.2. Проблеми удосконалення податкової політики України	37
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

Актуальність теми. Податкова політика справляє особливий вплив на підвищення реальних доходів населення, якості життя, соціально-економічного розвитку країни, створює низку умов, необхідних для забезпечення сприятливого інвестиційного та інноваційного клімату в державі, а також стимулювання підприємницької активності. Податкова політика вказує на низку зусиль, які прикладає держава в процесі регулювання соціально-економічних відносин. Тому сутність податкової політики виявляється в сукупності організаційно-правових та фінансово-економічних заходів держави у сфері регулювання податкових відносин, які спрямовані на мобілізацію та використання фінансових ресурсів в системі регулювання соціально-економічного розвитку країни.

На даний час необхідно переосмислити систему фінансових знань, поглядів і парадигм, що склалися, стосовно можливості їх застосування та здійснити поглиблений аналіз тенденцій формування податкової системи та її впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. Зазначене дасть змогу поглибити розуміння сутності податкової політики та її впливу на соціально-економічний розвиток.

Питанням формування та реалізації податкової політики, її впливу на соціально-економічний розвиток країни присвячені праці вітчизняних вчених: О. Василика, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Лютого, М. Пасічного, А. Соколовської, Л. Сидельникової, В. Федосова, І. Чугунова, та інших.

Метою роботи є розкриття теоретичних засад та удосконалення методологічних положень формування податкової політики як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність податкової політики та соціально-економічного розвитку країни;

- узагальнити та систематизувати сучасні тенденції оподаткування у країнах ОЕСР;
- досліджено правові аспекти реалізації податкової політики.;
- здійснити аналіз податкових надходжень державного бюджету;
- обґрунтувати основні напрями податкової політики;
- розкрити проблеми удосконалення податкової політики України.

Об'єктом дослідження є податкова політика як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування та реалізації податкової політики як інструменту впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері формування та реалізації податкової політики. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності податкової політики. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено основні аспекти реалізації податкової політики зарубіжних країн. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовано пропозиції щодо напрямів податкової політики України.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правове забезпечення формування та реалізації податкової політики, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті за темою «Податкова політика та соціально-економічний розвиток країни» та опубліковано у збірнику наукових праць студентів заочної форми навчання Київського національного торговельно-економічний університету.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення магістерського дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні засади формування та реалізації податкової політики як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток країни. Розкрито сутність податкової політики та соціально-економічного розвитку країни. Узагальнено та систематизовано сучасні тенденції оподаткування у країнах ОЕСР.

У другому розділі розкрито формування податкової політики України. Досліджено правові аспекти реалізації податкової політики. Здійснено аналіз податкових надходжень державного бюджету.

У третьому розділі визначено напрями підвищення ефективності податкової політики України. Обґрунтовано основні напрями податкової політики. Розкрито проблеми удосконалення податкової політики України.

У висновках випускної кваліфікаційної роботи наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в магістерському дослідженні.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

1.1. Сутність податкової політики та соціально-економічного розвитку країни

Податки є матеріальною основою втілення в життя рішень органів державної влади, а з іншого – важливим інструментом регулювання соціально-економічного розвитку. Саме податки, виконуючи провідну роль в державній економічній політиці, дають змогу наповнити останню матеріальним змістом, що знаходить своє вираження в якісному виконанні всіх запланованих і непередбачуваних заходів, спрямованих на забезпечення функціонування суспільства як єдиного соціально-економічного утворення.

У сучасних економічних умовах податкова політика в Україні є невід’ємним структурним елементом соціально-економічної політики, яку проводить держава, а тому дослідження у даному напрямку є актуальним.

Одним із інструментів регулювання соціально-економічного розвитку виступає податкова політика, через яку здійснюється акумуляція та перерозподіл грошових коштів. Соціально-економічний розвиток країни є об’єктом регуляторного впливу податкової політики держави.

Соціально-економічний розвиток – це процес, який спрямований на виявлення соціально-економічних потреб всередині спільноти та який прагне до створення стратегій, що будуть задовольняти та реалізовувати ці потреби у довгостроковій перспективі. Загальна мета полягає у знаходженні шляхів поліпшення рівня життя населення території, з переконанням, що місцева економіка здатна забезпечувати цей рівень. Для кращого розуміння поняття соціально-економічного розвитку розглянемо окремо соціальний та економічний розвиток.

Соціальний розвиток є процесом, що призводить до трансформації соціальних інститутів для покращення здатності суспільства виконувати свої устремління. Це означає якісні зміни в підходах побудови стратегій розвитку, використання більш ефективних і передових технологій у сфері взаємин між навколишнім середовищем та суспільством.

Економічний розвиток – це розвиток економічного добробуту країни або регіонів для забезпечення добробуту громадян. Економічне зростання часто співвідносять з рівнем економічного розвитку. Термін «економічне зростання» застосовують до збільшення (або зростання) конкретних показників, таких як реальний національний дохід, валовий внутрішній продукт або дохід на одну особу. Термін «економічний розвиток» використовують при позначенні процесу, при якому покращуються економічні, політичні та соціальні показники країни.

Податкову політику розглядають як один з найважливіших важелів втручання держави в соціально-економічні процеси та як таку, що становить комплекс економічних, організаційних і правових заходів щодо регулювання податкових відносин. Вона має бути організована таким чином, щоб, з одного боку забезпечити мобілізацію коштів до бюджетів, в обсягах, необхідних для виконання покладених на державу функцій, а з другого боку сприяти активізації підприємницької діяльності як у державі, так і за її межами, цим самим забезпечуючи економічний та соціальний розвиток країни.

Основними особливостями, які характеризують податкову політику є: забезпечення необхідних надходжень до бюджетів усіх рівнів, що надає можливість державі (в особі державних органів влади та місцевого самоврядування) виконувати покладені на них функції з фінансового забезпечення виконання соціально-економічних програм та стимулювання економічного зростання.

За допомогою податкової політики та для стимулювання соціально-економічного розвитку країни необхідно здійснювати: зниження податкового тиску, стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності, сприяння

підприємницькій активності, посилення принципу фіскалізму податкової політики.

Сьогодні реалізація успішної податкової політики залежить від як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. До внутрішніх доцільно віднести: рівень добробуту населення, ступінь фінансування соціальних програм; рівень зайнятості та безробіття населення; стан розвитку економіки; характер нормативно-правового забезпечення; політичну ситуацію в державі. До зовнішніх чинників доцільно віднести: міжнародне співробітництво, фінансово-економічні відносини держави з іншими країнами світу.

Організаційно-правові та фінансово-економічні заходи держави у сфері оподаткування визначаються цілями податкової політики, що зумовлені соціально-економічним устроєм суспільства, розвитком національної економіки. Під час формування цілей потрібно виходити з функцій податків. У сучасній літературі немає єдиного підходу до трактування функцій податків. Різні автори наводять такі варіанти податкових функцій, а саме: перерозподільча, контрольна, фіскальна, економічна, регулятивна, соціальна, стимулятивна, політично-економічна, політико-правова, змістовна та інші.

До основних функцій податків, які обумовлюють сучасні цілі та стратегічні завдання податкової політики, доцільно віднести: фіскальну, регулятивну, стимулятивну, контрольну.

До сучасних цілей податкової політики доцільно віднести: мобілізацію фінансових ресурсів в обсягах необхідних для виконання державою своїх функцій; вплив на суспільний та економічний розвиток держави; розвиток підприємницької діяльності.

Розглядаючи цілі податкової політики, можна розділити її на три основні види: політика стабілізації, політика економічного зростання і політика обмеження підприємницької активності, що пов'язано з відповідним впливом на стан розвитку економіки. На сучасному етапі розвитку економічного циклу втілення в життя і підтримка політики економічного зростання є найефективнішим заходом, що дає змогу збільшити валовий національний

продукт і підвищити рівень зайнятості населення як фактора зростання. Така політика базується передусім на зростанні державних витрат на фоні зниження податкового тиску на вітчизняних і зарубіжних виробників.

Серед завдань податкової політики виділяють такі складові: соціальну (забезпечує якісний рівень життя населення, зростання його добробуту, підвищення рівня зайнятості, оптимальний перерозподіл доходів), економічну (стимулювання ділової та інноваційної активності, формування сприятливого інвестиційного клімату, тощо) та екологічну (забезпечує мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє середовище, відновлення наявних ресурсів та використання енергозберігаючих та екологічних технологій).

На даний час податкова політика, перерозподіляючи фінансові ресурси країни та вирівнюючи доходи в довгостроковому періоді, набуває вагомого елемента в базисі державного регулювання економічними циклами тільки в поєднанні із фінансовою, валютною, кредитною, ціною і бюджетною політикою.

До основних показників, що характеризують економічний розвиток країни відносяться: ВВП, обсяги промислового виробництва, ціни на споживчому ринку, ціни виробників промислової продукції, фіскальний блок, валютний та грошово-кредитний ринок, капітальні інвестиції, зовнішньоекономічна діяльність, доходи населення тощо. Значний вплив на розвиток економіки країни, який характеризується рядом наведених вище показників, здійснює податкова політика держави. Податкова політика проявляється у формах та методах мобілізації фінансових ресурсів та їх використанні відповідно до завдань та потреб держави.

Однією із проблем реалізації сучасної податкової політики є відсутність в Україні досвіду щодо стратегічного управління нею, тому державні органи влади повинні експериментувати у встановленні розмірів та видів податків, що може негативно позначитися на економіці.

Держава повинна постійно прогнозувати, планувати та контролювати податкові надходження до Зведеного та Державного бюджету України задля удосконалення податкової політики держави.

Розвиток сучасної вітчизняної економіки спрямований на євроінтеграцію, що вимагає вирішення ряду завдань. У даному аспекті держава повинна здійснити реформування політики оподаткування, а саме: перетворити звичайний фіскальний інструмент на ефективний засіб соціально-економічної стратегії держави.

Сучасна податкова політика України має ряд недоліків, які заважають як розвитку податкової системи, так і економіки в цілому. Найбільш важливими проблемами розроблення та реалізації ефективної податкової політики України є наступні: високі ставки окремих податків, що спричиняють зниження попиту на ту чи іншу діяльність, пов'язану зі сплатою таких податків; велика кількість обов'язкових платежів, що заважає швидкій оплаті та спричиняє заборгованість платників податків; незрозумілість та непрозорість проведення вітчизняної податкової політики; прихована діяльність держави щодо оподаткування, що призводить до недовіри населення, а отже, і зниження надходжень; значне ухилення від податків, що спричиняє недостатність грошових надходжень до бюджету країни та призводить до неспроможності держави задовольняти свої потреби.

Для удосконалення податкової політики України необхідно впроваджувати відповідні стимулюючі заходи, які будуть спрямовані на зменшення розміру податкового тиску, рівномірний розподіл податкових стягнень, активізацію інноваційної діяльності, сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, відкритість та спрощення проведення оподаткування та скорочення обсягів ухилення від податків та шахрайства у податковій сфері.

Таким чином, сучасну державну податкову політику можна охарактеризувати як систему відносин між державою та платниками податків через посередництво податкових органів у процесі встановлення і зміни податкової системи, елементів податку, термінів їх сплати, механізму

зарахування у бюджет з метою формування централізованих фондів грошових ресурсів держави, необхідних для виконання покладених на неї функцій, за одночасного стимулювання ділової активності учасників податкових відносин, з урахуванням впливу всіх зовнішніх та внутрішніх чинників, які діють в умовах, що склалися на певному етапі соціально-економічного розвитку в країні.

Податкова політика повинна бути узгоджена з цілями довгострокового економічного зростання та перетворитися на ефективний інструмент соціально-економічного розвитку країни в умовах економічних перетворень. За допомогою податкової політики та для стимулювання соціально-економічного розвитку країни необхідно здійснювати: зниження податкового тиску, стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності, сприяння підприємницькій активності, посилення принципу фіскалізму податкової політики. Податкова політика має бути досконалою, мати власні конкурентні переваги та чітку стратегію розвитку.

1.2. Сучасні тенденції оподаткування у країнах ОЕСР

Податкова політика в розвинутих країнах є переважно ациклічною, натомість у країнах із трансформаційною економікою – проциклічною. Ця тенденція є наслідком реалізації бюджетної політики у сфері видатків, яка є залежною від політичного циклу та носить інерційний характер у частині соціальних видатків і видатків на обслуговування державного боргу. З огляду на зазначене можна дійти висновку, що глибинні зміни системи оподаткування можливі за умови вдосконалення бюджетної політики, запровадження інституційних обмежень щодо росту видатків бюджету, бюджетного дефіциту та джерел його фінансування. Країни з трансформаційною економікою мають значну увагу приділяти питанням посилення якості бюджетних інститутів та підвищення ступеня їх координації.

Варто наголосити, що структуру податкових надходжень можна

характеризувати з позиції а) окремо взятих податків, таких як податок на додану вартість, податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, акцизний податок, мито тощо; б) класифікації Організації країн економічного співробітництва (ОЕСР) – податки на доходи і прибуток (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, єдиний соціальний внесок), податки на споживання (податок на додану вартість, акцизний податок, ввізне та вивізне мито), майнові податки; в) розподілу податків на прямі та непрямі; г) поділу податків на робочу силу (податок на доходи фізичних осіб, військовий збір, єдиний соціальний внесок), податок на капітал (податок на прибуток підприємств, податок на нерухоме майно, податки на фінансові транзакції), податки на споживання; д) *distortionary taxation* – податки, які впливають на економічне зростання шляхом обмеження можливостей прийняття рішень економічними агентами щодо заощадження та інвестування.

До цієї категорії належать податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок, податок на прибуток підприємств та майнові податки. Інші податки відносять до *non distortionary taxation* – тобто до податків, які прямо не впливають на рішення економічних агентів щодо ведення їхньої господарської діяльності. Важливим завданням економічної політики держави є пошук резервів посилення фіскальної ефективності та забезпечення оптимальної структури податкових надходжень до бюджету з урахуванням інституційних особливостей економіки.

Країни із розвинутою економікою, в тому числі члени Європейського Союзу, значною мірою опираються на пряме оподаткування, найвище фіскальне значення має податок на доходи фізичних осіб, фіскальна ефективність якого прямо залежить від показника валового внутрішнього продукту на душу населення. Водночас емпіричний досвід свідчить, що «оптимальна» модель структури оподаткування адаптується до різних стадій економічного розвитку та не є універсальною. Для країн з економікою, що розвивається, характерною особливістю є превалювання податків на споживання у структурі системи оподаткування, податок на додану вартість є

домінантним із позиції формування надходжень до бюджету. Наприклад, в Європейському Союзі податки на споживання переважають у структурі бюджетних надходжень в таких розвинутих країнах, як Австрія, Франція, Чехія, а також у країнах, що розвиваються, таких як Польща, Литва, Естонія, Латвія, Болгарія, Словаччина, Угорщина. Заслугує на увагу тенденція до зростання ставок податку на додану вартість, загалом для країн Європейського Союзу за останні п'ятнадцять років ставка збільшилась на понад 2 відсоткових пункти та в середньому становить 21,6 відсотка. Реалізація зазначеного супроводжувалась сукупністю компенсаторних заходів податкової політики щодо протидії наслідкам глобальної економічної рецесії.

Водночас для податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток спостерігаються протилежні тенденції. Так, середньозважена ставка податку на доходи фізичних осіб була знижена на 7,7 відсоткових пунктів, податку на прибуток – на 12,2 відсоткових пункти. Зазначене цілком відповідає рекомендаціям міжнародних фінансових інституцій щодо проведення податкових реформ та посилення позитивного впливу податкової політики на економіку. Країни із розвинутою економікою мають широкую податкову базу сплати податків на споживання, тому задля збільшення обсягів надходжень до бюджету вдаються до збільшення ставки, натомість у країнах із трансформаційною економікою варто зосередитись спочатку на питаннях розширення податкової бази, а потім здійснювати регулювання ставки.

Податки на споживання збільшують ціну товарів, таким чином непрямим методом знижують обсяг реальної матеріальної винагороди за роботу працівника та відповідно впливають на пропозицію робочої сили на ринку праці. Водночас ця група податків є нейтральною для заощаджень та інвестицій у разі стабільності їх ставок та податкової бази. Податок на додану вартість, який є основним серед податків на споживання, застосовується для імпортованих товарів та відшкодовується підприємствам-експортерам. Вочевидь, що у такому разі він жодним чином не впливає на показники ділової активності цих підприємств за умови, що налагоджений прозорий та дієвий

механізм відшкодування цього податку.

Податки на споживання не мають негативного впливу на динаміку економічного розвитку, механізм їх справляння має тенденцію до універсалізації у більшості країн ОЕСР. Важливим є зведення до мінімуму виключень та пільг сплати ПДВ, підтримка процесів повного переходу на електронне декларування та його автоматичне відшкодування. Нагальним є спрощення податкової звітності, зменшення кількості часових витрат платників податків на її заповнення, в тому числі що стосується бюджетного відшкодування. Приміром, за даними рейтингу «Paying Taxes – 2017» середня тривалість часу платником ПДВ відшкодування в Україні становила 28 тижнів, Грузії – 4 тижні, Литві, Латвії – 6 тижнів, Молдові – 12 тижнів.

Податки на робочу силу та капітал впливають на попит і пропозицію факторів виробництва на відповідних національних ринках та на їх міграцію між країнами. Тому аналіз розподілу податкового навантаження дає змогу оцінити вплив податків на економічне зростання та позиції вітчизняної податкової системи з огляду на конкуренцію залучення іноземних інвестицій. У зв'язку з цим за умов глобалізації економіки та посилення руху основних факторів виробництва, в тому числі капіталу, робочої сили та технологій оцінка рівня податкового навантаження на працю, капітал і споживання здійснюється за допомогою показника ефективних (імпліцитних) податкових ставок.

Податок на доходи фізичних осіб (personal income tax) здійснює негативний вплив на економічну динаміку, на це впливають два основні чинники – прогресивна шкала ставок та оподаткування заощаджень. Саме тому країни з трансформаційною економікою використовують єдину ставку податку на доходи фізичних осіб, загалом прогресивна шкала оподаткування діє в країнах із високим рівнем ВВП на душу населення. Оподаткування процентних доходів за депозитними вкладками є подвійним оподаткуванням доходів фізичних осіб та впливає на прийняття рішень цих економічних суб'єктів щодо цього виду заощаджень.

Податок на прибуток підприємств також чинить суттєвий вплив на

господарську діяльність економічних агентів щодо інвестицій в основний капітал та підвищення технологічної продуктивності, що відображається на макроекономічних показниках держави. Тому низка країн у податковому законодавстві прописують норми, які дають змогу найбільш наукоємним галузям економіки та інноваційно активним підприємствам користуватися цільовими податковими пільгами з цього податку. В Україні можливим є перехід до оподаткування розподіленого прибутку і використання підвищеного коефіцієнту амортизації основних фондів під час реалізації інвестиційних проектів платниками податку.

Майнові податки є невід'ємним складником системи оподаткування розвинутих країн світу, основним різновидом майнового оподаткування є податок на нерухомість, у тому числі житлову. Цей податок переважно зараховується до місцевих бюджетів і має суттєве фіскальне значення, є ресурсом для розвитку адміністративно-територіальної одиниці. Загалом експерти відстоюють думку, що цей податок має відносно позитивний вплив на економічний розвиток у країнах ОЕСР, оскільки податковим законодавством передбачено можливість надання низки преференцій для власників житлової нерухомості у формі податкового вирахування процентів за житловими кредитами та звільнення від податку на приріст капіталу.

Зазначена ситуація приводить до перерозподілу капіталу на користь купівлі нерухомості порівняно з іншими можливими варіантами для інвестування, а це сприятливо позначається на динаміці реального ВВП. У разі підвищення ставок податку на нерухомість інвестори будуть шукати більш вигідні об'єкти для інвестування, аніж придбання нерухомості, що також матиме позитивний вплив на економічне зростання. В українських реаліях податок на нерухомість не забезпечує достатніх надходжень до місцевих бюджетів та не має належного регулюючого значення. Важливим є удосконалення механізму справляння цього податку, зміни бази оподаткування на вартість житла, що потребує ґрунтовних інституційних змін у сфері визначення механізму оцінки вартості житла, формування відповідних реєстрів.

Ця процедура має бути вивіреною, і вже після актуалізації бази оподаткування варто переходити до встановлення нових ставок податку, ґрунтуючись на принципах помірності, та встановити належні податкові преференції, які і здійснюють вагомий внесок у прийняття індивідуальними інвесторами рішень щодо подальшого інвестування [2].

Податкова політика здійснює вагомий вплив на забезпечення процесів економічного розвитку держави. Заходи фіскального регулювання, що спрямовані на інтенсифікацію ділової активності економічних агентів, є підмогою для довгострокового економічного зростання. Елементами податкової системи, які визначають рівень економічного розвитку, є рівень та структура оподаткування. Важливим завданням економічної політики держави є пошук резервів посилення фіскальної ефективності та забезпечення оптимальної структури податкових надходжень до бюджету з урахуванням інституційних особливостей економіки. Необхідним є досягнення суспільного консенсусу щодо розміру податкового навантаження, забезпечення повного виконання платниками податків їхніх податкових зобов'язань, розвиток податкового адміністрування та вдосконалення законодавчої бази. Податки на споживання не мають негативного впливу на макроекономічну динаміку, механізм їх справляння має тенденцію до універсалізації у більшості країн Організації економічного співробітництва та розвитку. Податок на прибуток підприємств чинить суттєвий вплив на господарську діяльність економічних агентів щодо інвестицій в основний капітал та підвищення технологічної продуктивності. Податок на доходи фізичних осіб здійснює негативний вплив на економічну динаміку, оскільки безпосередньо впливає на обсяг заощаджень.

Податок на нерухомість має відносно позитивний вплив на економічний розвиток у країнах ОЕСР, оскільки податковим законодавством передбачено можливість надання низки преференцій для власників житлової нерухомості у формі податкового вирахування процентів за житловими кредитами та звільнення податку на приріст капіталу.

РОЗДІЛ 2.

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Правові засади реалізації податкової політики в Україні

Податкова політика, є одним із конкретних напрямів державної політики, яка проводиться органами держави, наділеними спеціальною компетенцією у одній із сфер суспільного життя – сфері оподаткування. Спроба законодавчо визначити поняття податкової політики не стала основою для однозначного його розуміння і трактування науковцями. Відповідно до ст. 10 Господарського кодексу України, податкова політика – спрямована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів. На нашу думку, таке визначення не зовсім повне, оскільки в ньому не акцентовано увагу на основному призначенні податкової політики, а саме – виконанні завдань і функцій держави, через фінансові ресурси, які мобілізуються до бюджету. Відсутність комплексного визначення податкової політики серед науковців пов'язана з тим, що вона є предметом дослідження різних суспільних наук, зокрема: економіки, політології, соціології, державного управління та юриспруденції. Вважаємо, що інтерес цих наук до податкової політики викликає те, що остання впливає на всі сфери життєдіяльності суспільства, які досліджують зазначені науки. Розглянемо більш детально правовий аспект податкової політики. Так, заслуговує на увагу позиція С. І. Юрія та Й. М. Бескида, які характеризують зазначену категорію як „діяльність держави у сферах запровадження, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів до централізованих фондів грошових ресурсів держави”. На думку Ю. Б. Іванова та О. М. Тищенка, податкова політика – це „система відносин, які складаються між платниками податків і державою, а також стратегія їх дій у різних умовах

ведення господарства і різних економічних системах”. Г. Ю. Ісаншина визначає це поняття як „систему дій, які проводяться державою в галузі податків та оподаткування. Податкова політика знаходить своє відображення у видах податків, розмірах податкових ставок, визначенні платників і об’єктів оподаткування, в податкових пільгах”. Н. М. Деева, Н. І. Редіна та Т. О. Дулік досліджувану категорію пропонують розглядати у широкому та вузькому аспектах. У широкому розумінні податкова політика „охоплює питання формування державних доходів за рахунок постійних (податків), та тимчасових (позик) джерел». У вузькому – „діяльність держави тільки у сфері оподаткування – встановлення видів податків, платників, об’єктів, ставок, пільг, термінів сплати податків і механізму зарахування їх до бюджету”. Згадані визначення, на нашу думку, є не зовсім повними, оскільки в них здебільшого акцентується увага на фіскальній спрямованості податкової політики. Вважаємо, що мобілізація грошових ресурсів до централізованих фондів держави не може бути самоціллю податкової політики, адже вона через податки повинна виконувати, крім фіскальної, регулюючу і контролюючу функції, які спрямовуються на досягнення соціально-економічних благ у державі. Цікавим з цього погляду видається визначення податкової політики, яке пропонує О. Д. Василик. На його думку, це – „сукупність заходів держави у сфері побудови податкової системи і мобілізації податків до бюджету... основним завданням якої є забезпечення фінансовими ресурсами потреб держави для виконання покладених на неї функцій, а також сприяння становленню умов активізації економічного зростання і підвищення суспільного добробуту”. Схожу думку висловлює і А. М. Соколовська, вважаючи, що „сучасна податкова політика полягає у встановленні та зміні елементів податкової системи (різновидів податків, ставок, структури податкової системи, суб’єктів, об’єктів оподаткування, податкової бази, пільг тощо) для забезпечення надходжень до бюджету, достатніх для виконання державою покладених на неї функцій та стимулювання економічного зростання”.

З наведеного вище випливає, що в загальному вигляді податкова політика займається мобілізацією коштів до бюджетів, а бюджетна – їх розподілом і перерозподілом. Кожна із них базується на відповідних характерних тільки їй принципах, які відрізняються між собою, адже спрямовані на виконання різних завдань. Тому, враховуючи зазначене, вважаємо, що об'єднання податкової політики з бюджетною в один вид у рамках економічної політики держави є недоречним. Проаналізувавши наведені дефініції податкової політики вітчизняних науковців, вважаємо, що в основу усіх запропонованих варіантів покладено мету, завдання та засоби реалізації останньої, що, на нашу думку, не дозволяє комплексно підійти до розкриття поняття податкової політики як правової категорії. Отже, враховуючи наведене вище, пропонуємо власне визначення податкової політики як правової категорії: це законодавчо регламентована цілеспрямована діяльність державних органів, наділених фінансово-правовою компетенцією у галузі оподаткування, щодо встановлення, правової регламентації та організації надходжень податків і зборів до централізованих фондів грошових ресурсів держави у достатніх розмірах, необхідних державі для виконання покладених на неї завдань і функцій з метою стимулювання економічного зростання та суспільного добробуту. Оптимальність запропонованої нами дефініції податкової політики як правової категорії підтверджена такими ознаками, які визначають власне її особливості:

1. Податкова політика є законодавчо регламентованою діяльністю, яка базується на нормах Конституції України [14], Податкового кодексу України [16] та інших нормативно-правових актах і не повинна суперечити їм.

2. Податкова політика є цілеспрямованою діяльністю державних органів загальної та спеціальної компетенції наділених фінансово-правовими повноваженнями у галузі оподаткування. Серед органів загальної компетенції – Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, а органів спеціальної компетенції – Міністерство фінансів України, Державна Фіскальна служба. Правовий статус зазначених органів, їх повноваження при

розробці та реалізації податкової політики закріплені в Конституції України, законах України та інших нормативно-правових актах.

3. Податкова політика спрямована на забезпечення надходжень обов'язкових платежів (податків і зборів) до централізованих фондів грошових ресурсів держави з метою стимулювання економічного зростання та суспільного добробуту. Формуючи національну податкову політику, держава шляхом збільшення або скорочення маси податкових платежів, зміни форм оподаткування та елементів податку (ставки, бази, об'єкта), звільнення від оподаткування окремих галузей виробництва, територій, груп населення може:

- 1) сприяти зростанню чи спаду господарської активності;
- 2) створювати сприятливу кон'юнктуру на ринку;
- 3) реалізовувати збалансовану соціальну політику.

Спеціальний орган, що забезпечує адміністрування податків та зборів в Україні – Державна фіскальна служба. Основні завдання ДФС:

- 1) реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів;
- 2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування: державної податкової політики; державної політики у сфері

державної митної справи; державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів; державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів; державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску; державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів.

Дотримання платниками податків податкової дисципліни потребує здійснення з боку держави комплексу організаційних заходів, зокрема створення надійної системи податкового контролю. Хоча робляться лише перші кроки до формування повноцінної ринкової економіки, проте прикладів порушення податкового законодавства, зокрема умисного приховування прибутків, дуже багато. Отримання максимальних прибутків суб'єктами фінансової системи України за відсутності контролю з боку держави за цими процесами стали причинами занепаду вітчизняної економіки. Тому й за умов розвитку демократії, переходу до ринкових відносин та курсу на євроінтеграцію об'єктивною реальністю залишається контроль. Вирішення завдань у сфері оподаткування, з одного боку, потребує посилення правоохоронної функції держави, активізації боротьби з різними податковими правопорушеннями, з іншого – удосконалення видів та форм контрольної діяльності фіскальних та інших органів, що виконують функції, пов'язані з управлінням фінансовою системою країни. Більше того, податковий контроль є однією з найважливіших гарантій прийняття правильного управлінського рішення у сфері фінансової діяльності та своєчасного і доброякісного його виконання. Виходячи з цього, проблема правового регулювання організації

контрольної діяльності суб'єктів фінансової системи України є дуже актуальною. Її виникнення пов'язане з цілим комплексом правових та організаційних обставин: складністю та кількістю завдань, що стоять перед органами податкового контролю, наявністю великої кількості несистематизованих нормативно-правових актів в означеній сфері, відсутністю єдиної практики застосування форм та методів податкового контролю, широким колом осіб серед працівників різних фіскальних та правоохоронних органів, які здійснюють контролюючі заходи, численними зловживаннями з їх боку, зокрема перевищення повноважень, корупція тощо. У зв'язку з цим дослідження проблем правового регулювання контрольної діяльності суб'єктів фінансової системи України набуває особливого змісту й актуальності.

Діяльність органів, які займаються адмініструванням податків та контролем має провадитись з урахуванням певних принципів. Наприклад, з найменшим втручанням в справи платника податків. Адже система оподаткування не може бути інструментом втручання державних органів у право вибору платником податку напряму діяльності, обсягів виробництва, диверсифікації діяльності тощо.

Сутність принципу ефективності системи оподаткування полягає в тому, що всі витрати на створення, функціонування розробленої системи оподаткування мають бути значно нижчими, ніж отримана сума податків. Згідно з чинним законодавством вона повинна бути спрямована на виконання фіскальної функції та функції стимулювання, на прищеплення платникам податку податкової культури, розуміння ними обов'язковості сплати податків. Принцип єдності та централізації передбачає, що система оподаткування складається як із загальнодержавної системи податків, які встановлюються на загальнодержавному рівні й стягуються в державний бюджет, так і з місцевої системи податків та зборів і обов'язкових платежів. Порядок їх стягнення, розрахунку та ставки оподаткування визначаються місцевими органами самоврядування. Ці податки збираються в місцевий бюджет і розподіляються місцевою владою.

У зв'язку з цим постає проблема розподілу функцій і повноважень між центральними (державними) та місцевими органами в питаннях збору та розподілу податків. У різних країнах світу ця проблема вирішується по-різному. У деяких державах, наприклад у Сполучених Штатах Америки, система місцевих бюджетів (а її складовою виступає система оподаткування) являє собою автономну (відокремлену, самостійну) систему оподаткування штатів. При цьому загальні доходи місцевих бюджетів регулюються централізовано. В Японії, приміром, система оподаткування найбільш централізована, тому необхідні додаткові кошти на розвиток муніципальних та адміністративних одиниць останні отримують з центрального бюджету.

На даний момент стоїть питання про розробку ліберального податкового кодексу з мінімальним втручанням держави, розвиненою конкуренцією та саморегульованим економічним механізмом.

Вперше проект Податкового кодексу був представлений на бізнес-форумі «Україна Level Up» 23 листопада 2016 р. А після цього були проведені 17 круглих столів у 15 областях України для обговорення проекту з представниками влади на місцях, органами місцевого самоврядування, бізнесом та пересічними платниками податку. 21 квітня 2017 року в стінах Національного університету «Києво-Могилянська академія» відбулося підсумкове обговорення проекту ліберального Податкового кодексу України за участю платників податків фізичних осіб та суб'єктів господарювання, громадських організацій, делегатів із 12 областей України.

Найбільш гарячі обговорення викликає запропонована для внесення до Ліберального податкового кодексу Адвокатським об'єднанням «Юскутум» концепція об'єднаного податку на доходи фізичних осіб. За цією концепцією фізичними особами із зарплатних та прирівняних до них доходів сплачуватиметься виключно ПДФО за єдиною ставкою 20% без обмеження максимального розміру оподаткованого доходу, а ЄСВ та військовий збір будуть скасовані. При цьому частина надходжень від ПДФО вже на бюджетному рівні розподілятиметься на видатки пенсійного забезпечення та

соціального страхування, а також на видатки, що здійснюються за рахунок власне ПДФО (у запропонованому співвідношенні 50/50).

З метою зниження втрат бюджету та системи загальнообов'язкового державного соціального страхування та коригування навантаження на доходи фізичних осіб розробниками передбачений перехідний період, що триватиме протягом 2018-2019 рр., коли відбуватиметься поступове зниження податкового навантаження на фонд оплати праці, часткове перекладення зобов'язань із сплати ПДФО з фізичних осіб на їх роботодавців/податкових агентів та створення підґрунтя для остаточного переходу до сплати ПДФО за єдиною ставкою у 20% виключно за рахунок доходу, що виплачується роботодавцем/податковим агентом фізичній особі.

Так у 2018 році пропонувалось встановити ставку ПДФО на рівні 32 %, причому 18 % сплачуватимуться за рахунок фізичної особи з доходів, що виплачуються такій особі, а 14 % - податковим агентом (роботодавцем) і за його рахунок. У 2019 році ставка ПДФО передбачається на рівні 28% (18 % сплачуватимуться за рахунок фізичної особи, 10% - за рахунок роботодавця/податкового агента). При чому передбачалось, що у 2018 році на пенсійне та соціальне забезпечення відраховуватиметься 56% надходжень від ПДФО, а у 2019 році – 64%, що відображає пріоритет такого роду видатків.

Компенсаторами втрат бюджету при запровадженні запропонованої концепції мають стати додаткові надходження за рахунок збільшення бази оподаткування через вихід зарплат з тіні, збільшення розміру реальної заробітної плати, збільшення кількості офіційно зайнятих осіб, скасування максимального рівня оподаткованого доходу, збільшення кількості суб'єктів особливого режиму оподаткування – представників мікро- та малого бізнесу, з надходжень податку від яких також здійснюватимуться відрахування на пенсійне та соціальне забезпечення, і для котрих проектом ліберального Податкового кодексу передбачене збільшення граничного обсягу доходу до 25 млн. грн. А також навантаження на бюджет послабиться завдяки економії на адмініструванні податку та на виплатах по безробіттю.

Додатково очікується, що запровадження концепції об'єднаного ПДФО стане рушійною силою для проведення докорінної реформи системи пенсійного та соціального забезпечення, масив чинного законодавства у якій складається із значної кількості прийнятих у різний час суперечливих нормативних актів. За рахунок приведення їх у відповідність до Конституції України, один до одного, до чинного законодавства, а також за рахунок упорядкування кількості, видів, розмірів соціальних пільг та виплат, верифікації отримувачів таких пільг та виплат відбудеться скорочення неефективних видатків бюджету, як мінімум за рахунок скорочення безпідставних виплат, рівень яких оцінюється Міністерством фінансів України у 16,8 млрд. грн. щорічно.

Прийняття запропонованої концепції у складі законопроекту, на переконання авторів:

- забезпечить зменшення фіскального навантаження на бізнес, створить безумовні передумови для зростання реальних доходів фізичних осіб, а значить однозначно сприятиме оновленню основних фондів підприємств, ліквідації поширених схем ухилення від оподаткування, що призведе до збільшення доходів як державного, так і місцевих бюджетів;

- приведе у дію механізм започаткування глибоких життєво необхідних реформ у сфері пенсійного та соціального забезпечення із запровадженням нових більш економічно та соціально ефективних форм і видів соціального захисту та верифікацією отримувачів соціальних витрат, призведе до припинення протиправних схем виведення коштів із Державного бюджету;

- створить передумови для якісних змін у свідомості громадян та суспільства - формування європейської податкової правосвідомості та посилення соціальної відповідальності;

- стане каталізатором формування довіри бізнесу до дій Держави;

- забезпечить соціальну функцію держави на період розгортання системи накопичувального пенсійного забезпечення.

Використовуючи ті чи інші елементи податкової політики, держава регулює пропорції в економічній структурі виробництва й обміну, та пропорції

у розвитку продуктивних сил. Отже, у вітчизняній науці на сьогодні питання щодо комплексного визначення поняття та сутності податкової політики в правовому аспекті, незважаючи на всю важливість зазначеної категорії, залишається відкритим. Проведений аналіз різних дефініцій податкової політики показав, що здебільшого вони зводяться до розкриття мети, завдань і засобів реалізації останньої. Негативним наслідком теоретичних розбіжностей у наукових підходах щодо трактування дефініції податкової політики є вплив на вибір практичних заходів, які експериментально спрямовуються на реформування податкової системи України. У процесі дослідження було визначено, що податкова політика як правова категорія являє собою законодавчо регламентовану цілеспрямовану діяльність державних органів, наділених фінансово-правовою компетенцією у галузі оподаткування щодо встановлення, правової регламентації та організації надходжень податків і зборів до централізованих фондів грошових ресурсів держави у достатніх розмірах, необхідних державі для виконання покладених на неї завдань і функцій з метою стимулювання економічного зростання та суспільного добробуту.

2.2. Аналіз податкових надходжень державного бюджету

Загальна сума доходів зведеного бюджету України за 2018 рік становила 1184,3 млрд. грн., що на 167,3 млрд. грн., або на 16,5 відсотка більше ніж за 2017 рік.

Питома вага податкових надходжень в загальному обсязі надходжень до зведеного бюджету України становила 83,3 відсотка, неподаткових надходжень – 16,3 відсотка.

Найбільшу питому вагу серед податкових надходжень в загальному обсязі надходжень до зведеного бюджету України становили такі надходження:

- податок на додану вартість – 31,6 відсотка;
- податок та збір на доходи фізичних осіб – 19,4 відсотка;

- акцизний податок – 11,2 відсотка;
- податок на прибуток підприємств – 9,0 відсотків.

За 2018 рік Державний бюджет України отримав 928,1 млрд. грн., що на 134,7 млрд. грн., або на 17,0 відсотків більше ніж за 2017 рік.

Кошти, що передаються до місцевих бюджетів з Державного бюджету України відповідно до п.33 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України (експеримент) за 2018 рік становили – 3,3 млрд. гривень.

Найбільшу питому вагу в загальному обсязі надходжень до Державного бюджету України становили податкові надходження – 81,2 відсотка, з них:

- податок на додану вартість – 40,4 відсотка;
- акцизний податок – 12,8 відсотка;
- податок на прибуток підприємств – 10,4 відсотка;
- податок та збір на доходи фізичних осіб – 9,9 відсотка.

Неподаткові надходження становили 17,7 відсотка від загальної суми доходів державного бюджету, серед яких:

- власні надходження бюджетних установ – 5 відсотків;
- кошти, що перераховуються НБУ – 4,8 відсотка;
- частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність – 4,3 відсотка;
- від продажу 4G ліцензій – 0,9 відсотка.

До загального фонду державного бюджету за 2018 рік надійшло 833,6 млрд. грн., що на 135,2 млрд. грн., або на 19,4 відсотка більше ніж за 2017 рік.

Найбільші надходження до загального фонду державного бюджету у 2018 році становили:

- податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів – 295,1 млрд. грн., що на 44,5 млрд. грн., або на 17,8 відсотка більше ніж у 2017 році;

- податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування – 79,1 млрд. грн., що на 15,7 млрд. грн., або на 24,7 відсотка більше ніж у 2017 році;

- податок на прибуток підприємств – 95,7 млрд. грн., що на 31,8 млрд. грн., або на 49,8 відсотка більше ніж у 2017 році;

- податок та збір на доходи фізичних осіб (у т.ч. військовий збір і податок на доходи фізичних осіб із доходу у вигляді процентів) – 91,7 млрд. грн., що на 16,7 млрд. грн., або на 22,3 відсотка більше ніж у 2017 році;

- акцизний податок – 86,9 млрд. грн., що на 8,1 млрд. грн., або на 8,5 відсотка менше порівняно із 2017 роком, що пояснюється збільшенням відсотку відрахувань до спеціального фонду надходжень податку на нафтопродукти і транспортні засоби, а також скороченням обсягів виробництва тютюнових виробів (за даними Держстату зменшення на 10,6 відсотка за січень–листопад 2018 року до відповідного періоду 2017 року);

- рентна плата за користування надрами – 39,8 млрд. грн., що на 4,1 млрд. грн., або 9,2 відсотка менше ніж у 2017 році. Зниження надходжень з рентної плати за користування надрами для видобування природного газу пояснюється тим, що у 2017 році для сплати рентної плати застосовувався механізм клірингових розрахунків, який був визначений постановою Кабінету Міністрів України від 11.01.2005 № 20 «Про затвердження Порядку перерахування деяких субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг, субсидій та компенсацій». З 1 січня 2018 року зазначена постанова скасована та запроваджено монетизацію надання пільг та житлових субсидій;

- ввізне мито – 23,3 млрд. грн., що на 1,0 млрд. грн., або на 4,7 відсотка більше ніж у 2017 році;

За 2018 рік за загальним фондом державного бюджету відшкодовано ПДВ у сумі 131,7 млрд. грн., що на 11,6 млрд. грн. більше ніж за 2017 рік.

До спеціального фонду державного бюджету за 2018 рік надійшло 94,5 млрд. грн., що на 0,5 млрд. грн., або на 0,6 відсотка менше ніж за 2017 рік, що пояснюється тим, що у квітні 2017 року надійшли конфісковані кошти та кошти, отримані від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення у сумі 29,7 млрд. грн., в той час як у 2018 році за вказаним джерелом надійшло лише 140,6 тис. гривень. В цілому, зниження надходжень до спеціального фонду державного бюджету у 2018 році частково компенсувалось зміною розподілу доходів між загальним та спеціальним фондом (відповідно до пункту 41 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України до спеціального фонду державного бюджету з 01 січня 2018 року зараховується 50 відсотків акцизного податку і ввізного мита на нафтопродукти і транспортні засоби).

Власні надходження бюджетних установ за 2018 рік становили 46,7 млрд. грн., що становить 49,4 відсотка від загального обсягу надходжень до спеціального фонду державного бюджету. Проти 2017 року надходження зросли на 11,0 млрд. грн., або на 30,8 відсотка.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Основні напрями податкової політики

Система оподаткування забезпечує фінансову основу держави, а також виступає основним інструментом реалізації соціально-економічної політики держави. Тому податкова політика та податкове регулювання має чітку цільову спрямованість на вирішення конкретних проблем і завдань.

Основним недоліком попередніх етапів розвитку податкової політики є недостатність розуміння ролі держави в регулюванні економічними процесами. Трансформаційна криза української економіки характеризувалася відсутністю: інституту приватної власності; вільної конкуренції; ефективного антимонопольного регулювання; дієвого механізму банкрутства, а також наявністю практики державного субсидування збиткових підприємств. В умовах цієї кризи було дуже складно віднайти саме ті заходи, застосування яких було б адекватним історичним умовам. Тому застосування стимулюючих заходів податкової політики без існування необхідних інститутів і за наявності неефективних інститутів можна вважати механічним перенесенням зарубіжного досвіду антикризових заходів.

Таким чином, податкова політика не була спрямована на реалізацію структурних завдань і завдань інноваційного розвитку. Вона не стала чинником економічного зростання, зокрема через активізацію підприємницької ініціативи та стимулювання інноваційного розвитку. Не маючи достатнього практичного досвіду і наукового обґрунтування реалізації податкової політики, Україна йшла шляхом експериментального пошуку доцільних варіантів податкової системи. Податкова система України поєднала в собі принципи двох податкових систем, найбільш характерних для світової практики – європейської

(обкладання обороту податком на додану вартість) та американської (прибутковий принцип оподаткування).

В Україні ще не створена система оподаткування, яка відповідає сучасним ринковим відносинам. Тут прийнято один із найвищих рівнів оподаткування, який обґрунтовують як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. До об'єктивних причин належать: неможливість швидкого реформування відносин власності, комерціалізації охорони здоров'я, освіти, науки, культури, фінансування яких потребує значних коштів, необхідність зростання державних витрат на соціальний захист населення внаслідок зниження рівня життя під впливом інфляції та економічної кризи. Високий рівень оподаткування в умовах перехідної економіки зумовлений також значними витратами на ведення інвестиційної та соціальної політики.

До факторів суб'єктивного характеру можна віднести такі: повільність ринкових перетворень; помилки у проведенні податкової політики, що спричинили масове ухилення від сплати податків; зростання дефіциту державного бюджету, неефективні державні витрати та ін.

Найбільш оптимальною й ефективною в умовах України, мабуть, була б така податкова політика, яка б відповідала соціально орієнтованій моделі економіки. Податкова політика виступає інструментом регулювання соціально-економічного розвитку. Тому виникає необхідність визначення факторів, що мають вплив на податкову політику.

Податкова політика має бути сформована таким чином, щоб, з одного боку, забезпечувати виконання базової функції податків – фіскальної (забезпечення достатніх податкових надходжень, що необхідні для виконання державою її функцій), а з іншого – сприяти реалізації регулятивної функції податків з метою посилення впливу податкового механізму на процеси відтворення. При визначенні ефективності здійснюваної податкової політики виділяють поняття етатизму – пріоритет інтересів держави над суспільством та обов'язків суб'єктів перед їх правами.

Як зазначає А. Крисоватий "...цілі, на досягнення яких направлена податкова політика, впливають на вибір методів її здійснення, тобто способів практичної реалізації".

Усі методи податкової політики соціального напрямку можна об'єднати в групи: 1) пониження або підвищення податкового навантаження на платників; 2) заміна одних способів і форм оподаткування іншими, введення нових або скасування існуючих податків; 3) зменшення або збільшення сфери впливу тих чи інших податків, або системи оподаткування в цілому; 4) запровадження або скасування податкових преференцій; 5) маніпулювання прогресивними та пропорційними прийомами оподаткування і введення диференційної системи податкових ставок.

При цьому, інструменти податкової політики – це саме ті важелі, за допомогою яких спрацьовують методи оподаткування і досягаються певні цілі податкової стратегії й тактики. До таких інструментів належать: податкові ставки, податковий кредит, податкові преференції і пільги, податкові стимули і санкції, податкова амністія і податкові канікули, формування податкової бази, встановлення об'єктів і суб'єктів оподаткування тощо.

Досліджуючи податки як засіб реалізації і підтримки загальної соціально-економічної політики, А. Аронов і В. Кашин виокремлюють дві моделі податкової політики: ліберально-обмежену і соціально-навантажену. Перша модель покликана реалізувати такі політичні пріоритети, як нарощування виробництва товарів, зростання доходів населення за рахунок приватної ініціативи громадян. В межах моделі чітко дотримується граничний рівень податкових вилучень, надаються широкі інвестиційні пільги, обмежене втручання держави в господарську діяльність. Це породжує зниження соціальних пільг, а позитивними результатами такої політики визнаються стабільність національної валюти, експорт праці, обмеження зростання зовнішнього боргу. Подібну політику нині проводять країни південно-східної Азії, Індія, Китай, Бразилія, Мексика та інші.

Друга модель покликана сприяти реалізації таких завдань як підтримка споживчого попиту, високої частки експорту, експансії капіталу, забезпечення зайнятості та скорочення нерівності в розподілі доходів. Інструментами податкової політики є високі податкові ставки, насамперед по соціальних податках, усунення податкових перешкод для міграції капіталів, застосування ПДВ. Вона характерна для розвинених європейських країн, що орієнтовані на захист і розширення досягнутого рівня конкурентоспроможності економіки та підтримують високий рівень соціальних гарантій населення.

Узагальнюючим показником, що характеризує податкову систему в цілому, є показник обтяжливості. Так, за обтяжливістю для ведення бізнесу українська податкова система вже кілька років поспіль посідає передостаннє місце серед усіх податкових систем світу, поступаючись лише білоруській. Сукупне податкове навантаження в нашій державі майже вдвічі перевищує цей показник для групи країн, до яких належить Україна за рівнем ВВП на особу населення, та дискримінує власних товаровиробників порівняно з іноземними конкурентами.

Втім, обтяжливість податкової системи України визначається не так величиною податкових ставок, як складністю й нестабільністю вітчизняної системи податкового законодавства.

Не викликає сумніву й той факт, що через нагромадження податкових пільг набули розвитку тіньові схеми ухилення від оподаткування. В результаті пільгами користувались підприємства й галузі, що спроможні вийти із кризи й розвиватися й без довгострокового пільгового режиму оподаткування та які не є основою підвищення конкурентоспроможності національної економіки. А ринково орієнтовані підприємства, що потребують фінансової підтримки для освоєння нових ринків, технологій, продуктів, навпаки, змушені платити більшу частину податків. Крім того, вітчизняна практика засвідчує, що стимулювання шляхом надання податкових пільг призводить до значних зловживань при їх використанні.

Таки чином, необґрунтована з боку держави диференціація платників податків не забезпечує реалізації такого принципу оподаткування, як обов'язковість. “Сплачувати податки й помирати мусить кожний”, — писав американський науковець і політичний діяч Бенджамін Франклін. Недотримання основних принципів оподаткування, безперечно, знижує стимули до підвищення виробничої ефективності в пересічних платників податків, котрі позбавлені податкових пільг, можливості активно запроваджувати нововведення, призводить до нерівномірного розподілу податкового тягаря, а отже, стримує розвиток конкуренції на ринку.

Проблема посилюється також нестабільністю податкового законодавства, зумовленою численними змінами й доповненнями до чинних нормативно-правових актів, зокрема щодо порядку сплати податків, зборів і обов'язкових платежів. Це, у свою чергу, ускладнює здійснення розрахунків зі сплати податкових платежів, веде до порушення податкового законодавства. Закони, які регламентують податкову систему в Україні, постійно змінюються з метою їх узгодження із процесами, що мають місце в житті суспільства, за відсутності єдиної податкової політики. А податкова політика, яка проводиться в державі, не має логічного обґрунтування макро- й мікроекономічних наслідків її запровадження. Слід погодитись із авторитетним фахівцем з питань розвитку підприємництва і проблем оподаткування в Україні З. Варналієм, що за таких умов становище суб'єктів підприємництва є критичним: більшість із них не в змозі відстежити всі зміни, а тому не знають, що саме, коли та в якому порядку вони повинні платити.

Отже, суперечності в податковій сфері викликані наступними причинами:

- 1) надмірною централізацією бюджетних ресурсів;
- 2) штучним завищенням прогнозованих показників податкових надходжень до місцевих бюджетів, що не дає можливості виконувати витратні повноваження органам місцевої влади й порушує збалансованість місцевих бюджетів за доходами і видатками;
- 3) низьким рівнем забезпечення місцевих бюджетів власними доходами;

4) щорічним переглядом нормативів відрахувань від загальнодержавних податків на користь держави, що не дає змоги органам місцевої влади прогнозувати на перспективу власні доходи й не сприяє зацікавленості у нарощуванні власного податкового потенціалу;

5) неефективним перерозподільчим механізмом надання преференцій регіонам без урахування їхнього економічного розвитку та можливостей зі сплати податків, що не викликає зацікавленості у органів місцевої влади щодо збільшення податкових надходжень від власних джерел;

б) відсутністю об'єктивної оцінки податкоспроможності регіонів та рівнів їхнього економічного розвитку, що заважає ефективній реалізації регіональної бюджетно-податкової політики.

Введення ланки територіального управління на рівні соціально-економічних районів має ще один позитивний момент на шляху забезпечення регіонального розвитку і фінансової стійкості регіонів, а саме створення двох рівнів фінансового вирівнювання згідно із зарубіжним досвідом – центрального і регіонального, – та формування у них відповідних фондів: центрального – на рівні держави, регіонального – на рівні соціально-економічного району. Ці фонди повинні формуватися за рахунок частини загальнодержавних податків і зборів, а також внесків територій з високим рівнем податкоспроможності [3, с. 70].

Таким чином, вищеперераховані заходи, на нашу думку, дадуть змогу державі ефективно реалізувати бюджетно-податкову політику, забезпечити виконання податковою службою фіскальної, регулювальної та контрольної функцій на кількох рівнях: мікро-, мезо- і макрорівні як у змістовному, так і територіальному аспектах.

Таким чином, розв'язати існуючі проблеми податкової політики необхідно, послідовно реалізувавши стратегічні цілі реформування податкової системи України, шляхом: підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу; легалізації тіншового сектору; активізації інвестиційних процесів в економіці; розробки простих і зрозумілих податкових норм для суб'єктів господарювання; скорочення витрат платників на нарахування і сплату податків

та держави на їх адміністрування; адаптації податкового законодавства України до законодавства ЄС; створення умов для добровільного виконання вимог податкового законодавства платниками податків; запровадження інформаційно-аналітичної системи державної податкової служби в національному масштабі; автоматизації процесів оподаткування із використанням сучасних технологій.

З метою формування раціональної податкової системи необхідно використовувати регулюючу функцію податкової системи у вигляді надання пільгового оподаткування, зробити пільги більш прозорими та підвищити їх стимулюючі і регулюючі властивості.

Пріоритетом державної податкової політики на 2018 - 2020 роки є забезпечення стабільності податкової системи, зокрема підвищення ефективності та полегшення податкового адміністрування з мінімізацією можливостей для зловживань.

Завдання на 2018 рік:

імплементация у податкове законодавство обов'язкового мінімального стандарту плану дій Організації економічного співробітництва та розвитку з протидії розмивання бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування;

організація діяльності Служби фінансових розслідувань як органу, на який покладатиметься обов'язок забезпечення запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, об'єктом яких є фінансові інтереси держави та/або місцевого самоврядування;

запровадження єдиного рахунка для сплати податків і зборів;

запровадження подання єдиної звітності за єдиним соціальним внеском і податком на доходи фізичних осіб;

оновлення/укладення нових міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування з Німеччиною, Францією, Іспанією, Туреччиною та внесення змін до діючих договорів України з метою зменшення податкових перешкод для закордонних інвестицій та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи і капітал;

перегляд ставок акцизного податку, екологічного податку та рентної плати, визначених в абсолютних значеннях, з урахуванням індексу споживчих цін та індексу цін виробників промислової продукції;

поступове наближення ставок акцизного податку на тютюнові вироби до рівня, передбаченого директивою ЄС.

Завдання на 2019 і 2020 роки:

проведення переговорів щодо міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування із Швецією, Індією, Казахстаном, Чорногорією, Об'єднаними Арабськими Еміратами, Молдовою, Данією та внесення змін до діючих договорів України з метою зменшення податкових перешкод для закордонних інвестицій та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи і капітал;

перегляд ставок акцизного податку, екологічного податку та рентної плати, визначених в абсолютних значеннях, з урахуванням індексу споживчих цін та індексу цін виробників промислової продукції (щороку);

продовження роботи з поступового наближення ставок акцизного податку на тютюнові вироби до рівня, передбаченого директивою ЄС.

3.2. Проблеми удосконалення податкової політики України

Протягом останніх десятиліть спостерігається підвищений інтерес науковців та громадян щодо питань побудови ефективної моделі податкової системи й податкової політики. Перш за все це зумовлено тим, що розбудова податкової системи забезпечує відповідність стратегії розвитку країни, сприяє утвердженню інноваційно-інвестиційної моделі економічного зростання.

Соціально-економічні перетворення, які проводяться сьогодні в Україні, визначають необхідність формування ефективної податкової політики як однієї з важливих умов покращення економічної ситуації в країні. Адже податки одночасно використовуються державою не тільки для здійснення фіскальних цілей, а також є основним важелем розвитку економіки.

Проте питання дослідження розвитку податкової системи та регулювання оподаткування є актуальними питаннями сьогодення, що зумовлено новими, динамічними явищами, які відбуваються останнім часом в економіці України. Адже однією з головних проблем сьогодення в Україні є не-відпрацьованість і неузгодженість податкового законодавства, яке визначає склад податкової системи та механізм визначення і сплати податків.

Слід відмітити, що головними недоліками податкової політики в Україні є: неоптимальна податкова структура; надмірний податковий тиск на вітчизняного товаровиробника; антистимулююча дія системи надання податкових пільг; нестабільність податкового законодавства, переважання питомої ваги непрямих податків над прямими, що гальмує стимули до розвитку виробництва; високий рівень податкового тягаря та нерівномірність його розподілу; складність процедури оподаткування [5, с. 25].

Найгострішою проблемою для економіки України є реформування існуючої податкової системи, що необхідно провадити шляхом послаблення податкового тиску щодо тих, хто платить податки й інвестує кошти у виробництво. Для цього насамперед слід знизити кількість податків, тому що податкове законодавство цим переобтяжене. З іншого боку, необхідно полегшити податковий тиск.

Ще однією проблемою є податкові пільги, які піддаються в сучасному світі неабиякій критиці з боку як податківців, так і науковців. Головною підставою є їх руйнівний вплив на економічні процеси, порушення принципу нейтральності та деструктивний характер.

Пільги є досить поширеним елементом оподаткування саме в країнах з розвиненими ринковими відносинами. В Україні спостерігається дещо інша ситуація: пільги надаються в значних розмірах, але вони не завжди дають очікуваний результат. Безперечно, пільги суттєво скорочують бюджетні доходи, проте, разом з тим, державні видатки на покриття збитків, зокрема неприбуткових підприємств, шляхом надання дотацій, субсидій тощо можуть бути набагато вищими за обсяги втрат доходів бюджету, завданих унаслідок

податкових пільг. Ця дилема є непростю, але розв'язати її не можна припиненням надання пільг при оподаткуванні; інший варіант її розв'язання - комплексне реформування податкової системи, яка відповідала б соціально-економічним умовам розвитку і відображала пріоритети податкової політики держави [4, с. 192].

У зв'язку з цим необхідно переглянути наявні пільги, передбачені для платників податків і зберегти їх виключно у промисловому та сільськогосподарському виробництвах, соціальній сфері, інвалідам, громадським організаціям інвалідів, а також їхнім підприємствам. Адже деякі пільги взагалі не мають позитивного ефекту для споживачів і створюють проблеми при веденні податкового обліку для платників податків.

Абсолютно обґрунтованою є потреба розгляду місцевого оподаткування в Україні та розподілу податків між державним бюджетом і місцевими бюджетами. Ця проблема викликана необхідністю задоволення соціальних потреб суспільства. Справді так, держава покладає на себе функції загальнонаціонального призначення; місцеві ж органи влади зобов'язані більшою мірою фінансувати потреби населення, які мають винятково соціальний характер. У країнах з розвинутою ринковою економікою, особливо Західної Європи, частка податків у доходах органів місцевого і регіонального самоврядування становить значні суми коштів. Скажімо, в Данії, Іспанії, Норвегії, Швейцарії, Швеції, Фінляндії вони становлять понад 40% від дохідної бази [4, с. 191]. В Україні цей показник становить менше 5%.

У деяких країнах кількість місцевих податків є досить значною: у Франції - понад 50, в Італії - понад 70, в Бельгії - понад 100 податків і зборів. У загальній сукупності множинність місцевих податків розвинених країн поділяється на групи: прямі реальні податки: на рухоме і нерухоме майно, землю, з власників транспортних засобів, промисловий, екологічний тощо; прямі податки на доходи: фізичних і юридичних осіб, спадщини, дарування; непрямі податки на продаж: акцизи на бензин, тютюн, спиртні напої, на роздрібний продаж тощо: збори і мита: на прибирання та вивіз сміття, за

паркування автотранспорту, за полювання і риболовлю, з власників собак, за видачу ліцензій і посвідчень, послуги цвинтарів тощо.

Доречним є виключення деякого кола зборів зі складу місцевого оподаткування. Натомість варто віднести до компетенції місцевих органів влади платежі за спеціальне використання природних ресурсів (земельних, водних, лісових, надр). Оскільки для цього існує кілька вагомих підстав: по-перше, їх частка в доходах Державного бюджету є незначною; по-друге, виходячи з фінансових потреб місцевих бюджетів вони будуть їм якраз достатніми; по-третє, це суттєво спростить і поліпшить рівень державного контролю по догляду за ними. В результаті це повинно посприяти посиленню ролі місцевих податків і зборів. При удосконаленні системи місцевих податків і зборів необхідно також закріплювати за регіоном лише ті податки і збори, на формування податкової бази яких можуть впливати органи місцевого самоврядування і які фактично забезпечують стійкі, стабільні джерела доходів місцевих бюджетів.

Неможливо обійти увагою такі аспекти податкової справи, як ухилення та контроль за сплатою податків, відповідальність за порушення податкового законодавства, ефективність і доцільність пільгового оподаткування. Насамперед варто зазначити, що на перешкоді бажанню приховати доходи від держави у розвинених країнах стоїть досконале податкове законодавство. У США, наприклад, для таких платників податків застосовуються надзвичайно жорсткі санкції; тільки за спробу за найменші, але реальні прояви уникнення від оподаткування їм загрожує не лише фінансова, а й кримінальна відповідальність. В Україні зростає частка прихованих від держави доходів; щорічна втрата бюджетних коштів становить близько 15 млрд. грн. Це розглядається як наслідок неспроможності та малоефективного контролю з боку податківців за збором податків. З моменту створення Державної податкової служби в Україні у ній зайнято понад 100 тис. осіб, що більше, зокрема, як у США, де кількість населення певвищує населення України майже вшестеро. Отже, в результаті виникає питання про ефективність їх діяльності, що вимірюється

співвідношенням затрат на їх утримання та компенсацією бюджетних доходів. Доречним у такій ситуації є скорочення штату державних фінансових органів, більш оперативна організація їх роботи (особливо податкової служби), застосування більш жорстких фінансових та кримінальних санкцій, що й виступить гарантом ефективності. Разом із тим важливим напрямом податкової політики має стати зменшення податкового тиску в реальному секторі економіки в результаті залучення коштів до оподаткування так званої "тіньової економіки", що обумовлено підвищенням рівня податкової культури населення, його психологічною підготовленістю до обов'язків сплати податків.

Таким чином, в Україні на сьогодні чітко невизначені концепції побудови системи оподаткування. Це стосується співвідношення підсистем оподаткування юридичних і фізичних осіб, складу податкової системи, співвідношення у ній прямих і непрямих податків, визначення елементів оподаткування. Тому одним із пріоритетних напрямів проведення подальшої податкової політики на сьогодні має стати забезпечення нейтральності та справедливості оподаткування, а також формування податкової політики на засадах економічної ефективності, стабільності, прозорості та наближення її до міжнародних та європейських стандартів.

Варто відмітити, що деякі з названих проблем враховані в прийнятому Податковому кодексі України. Це дозволить збільшити надходження до бюджету, а також дозволить вирішити складні соціальні питання України не лише на певному етапі, а й у довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження зроблені наступні висновки:

Завданням податкової політики є врахування інтересів населення, підприємств та держави для досягнення сталого соціально-економічного розвитку. Ця політика повинна бути максимально ефективною, тобто забезпечувати такі надходження до бюджету, щоб держава могла виконувати, покладені на неї функції, та соціально справедливою. Разом з тим, податкова політика повинна бути достатньо гнучкою, тобто своєчасно реагувати як на зміни внутрішньої економічної ситуації в країні, так і враховувати зміни світової економіки задля забезпечення сталого економічного зростання та добробуту громадян країни.

Сучасну державну податкову політику можна охарактеризувати як систему відносин між державою та платниками податків через посередництво податкових органів у процесі встановлення і зміни податкової системи, елементів податку, термінів їх сплати, механізму зарахування у бюджет з метою формування централізованих фондів грошових ресурсів держави, необхідних для виконання покладених на неї функцій, за одночасного стимулювання ділової активності учасників податкових відносин, з урахуванням впливу всіх зовнішніх та внутрішніх чинників, які діють в умовах, що склалися на певному етапі соціально-економічного розвитку в країні.

Податкова політика повинна бути узгоджена з цілями довгострокового економічного зростання та перетворитися на ефективний інструмент соціально-економічного розвитку країни в умовах економічних перетворень.

Податкова політика здійснює вагомий вплив на забезпечення процесів економічного розвитку держави. Заходи фіскального регулювання, що спрямовані на інтенсифікацію ділової активності економічних агентів, є підмогою для довгострокового економічного зростання. Елементами податкової системи, які визначають рівень економічного розвитку, є рівень та структура оподаткування. Важливим завданням економічної політики держави

є пошук резервів посилення фіскальної ефективності та забезпечення оптимальної структури податкових надходжень до бюджету з урахуванням інституційних особливостей економіки. Необхідним є досягнення суспільного консенсусу щодо розміру податкового навантаження, забезпечення повного виконання платниками податків їхніх податкових зобов'язань, розвиток податкового адміністрування та вдосконалення законодавчої бази. Податки на споживання не мають негативного впливу на макроекономічну динаміку, механізм їх справляння має тенденцію до універсалізації у більшості країн Організації економічного співробітництва та розвитку. Податок на прибуток підприємств чинить суттєвий вплив на господарську діяльність економічних агентів щодо інвестицій в основний капітал та підвищення технологічної продуктивності. Податок на доходи фізичних осіб здійснює негативний вплив на економічну динаміку, оскільки безпосередньо впливає на обсяг заощаджень.

Податок на нерухомість має відносно позитивний вплив на економічний розвиток у країнах ОЕСР, оскільки податковим законодавством передбачено можливості надання низки преференцій для власників житлової нерухомості у формі податкового вирахування процентів за житловими кредитами та звільнення податку на приріст капіталу

Податкова політика, є одним із конкретних напрямів державної політики, яка проводиться органами держави, наділеними спеціальною компетенцією у одній із сфер суспільного життя – сфері оподаткування.

Діяльність органів, які займаються адмініструванням податків та контролем має провадитись з урахуванням певних принципів. Наприклад, з найменшим втручанням в справи платника податків. Адже система оподаткування не може бути інструментом втручання державних органів у право вибору платником податку напряму діяльності, обсягів виробництва, диверсифікації діяльності тощо.

Сутність принципу ефективності системи оподаткування полягає в тому, що всі витрати на створення, функціонування розробленої системи оподаткування мають бути значно нижчими, ніж отримана сума податків.

Згідно з чинним законодавством вона повинна бути спрямована на виконання фіскальної функції та функції стимулювання, на прищеплення платникам податку податкової культури, розуміння ними обов'язковості сплати податків. Принцип єдності та централізації передбачає, що система оподаткування складається як із загальнодержавної системи податків, які встановлюються на загальнодержавному рівні й стягуються в державний бюджет, так і з місцевої системи податків та зборів і обов'язкових платежів.

Найбільшу питому вагу в загальному обсязі надходжень до Державного бюджету України становили податкові надходження – 81,2 відсотка, з них: податок на додану вартість – 40,4 відсотка; акцизний податок – 12,8 відсотка; податок на прибуток підприємств – 10,4 відсотка; податок та збір на доходи фізичних осіб – 9,9 відсотка.

До загального фонду державного бюджету за 2018 рік надійшло 833,6 млрд. грн., що на 135,2 млрд. грн., або на 19,4 відсотка більше ніж за 2017 рік.

Податкові доходи бюджету визначаються також і суттю податкової політики, яку проводить держава на конкретному етапі її розвитку, адже податки є фактором впливу на економічну діяльність підприємств, держави, вони можуть змінювати структуру діяльності окремих підприємств, структуру галузей економіки, структуру національної економіки загалом. Зокрема податки можуть бути застосовані для вирівнювання доходів громадян та забезпечення певного рівня соціальної рівності, сприяти створенню нових робочих місць через надання преференцій розвитку малого бізнесу та індивідуального підприємництва, бути інструментом стримування інфляції, а також бути регулятором експортно-імпортних операцій.

Продовжуються позитивні тенденції розвитку національної економіки внаслідок: продовження впровадження економічних реформ; створення умов та додаткових стимулів для економічного зростання, підвищення технологічного рівня виробничого потенціалу розвитку; активізації виробництва з боку внутрішньо орієнтованих галузей, а також зменшення податкового

навантаження на бізнес; зростання внутрішнього попиту, розширення та пожвавлення внутрішнього ринку; створення умов для нової якості нарощування потенціалу в аграрному секторі економіки; поліпшення інвестиційного клімату, створення сприятливих умов для розвитку інновацій; підвищення ефективності використання виробничих та фінансових ресурсів, що дозволить покращити показники собівартості продукції; стабілізації діяльності банківської системи, відновлення кредитних потоків в усі сектори економіки країни; зменшення податкового тиску на платників за рахунок зниження ставки податку на прибуток, що буде сприяти легалізації економіки.

Пріоритетом державної податкової політики на 2018 - 2020 роки є забезпечення стабільності податкової системи, зокрема підвищення ефективності та полегшення податкового адміністрування з мінімізацією можливостей для зловживань.

В Україні на сьогодні чітко невизначені концепції побудови системи оподаткування. Це стосується співвідношення підсистем оподаткування юридичних і фізичних осіб, складу податкової системи, співвідношення у ній прямих і непрямих податків, визначення елементів оподаткування. Тому одним із пріоритетних напрямів проведення подальшої податкової політики на сьогодні має стати забезпечення нейтральності та справедливості оподаткування, а також формування податкової політики на засадах економічної ефективності, стабільності, прозорості та наближення її до міжнародних та європейських стандартів.

Варто відмітити, що деякі з названих проблем враховані в прийнятому Податковому кодексі України. Це дозволить збільшити надходження до бюджету, а також дозволить вирішити складні соціальні питання України не лише на певному етапі, а й у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боголіб Т.М., Малишко В.В. Бюджетна система України. – К. : Пан Тот, 2013. – 570 с.
2. Білецька Г.М. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії: [монографія] / [Г. М. Білецька, М. В. Кармаліта, М. О. Куц та ін.]. К.: Алерта, 2012. 222 с.
3. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: [Монографія] / за заг. ред. Л.Л. Тарангул; Нац. унів-т ДПС України. Ірпінь, К.: Фенікс, 2012. 532 с.
4. Бюджетна система // за заг. ред. В.П. Хомутенко. Одеса: Видавництво Бартенєва, 2014. 392 с.
5. Бюджетна система // за заг. ред. Т.А. Говорушко. Львів, «Магнолія 2006», 2014. 296 с.
6. Бюджетна система // за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. с. 871.
7. Бюджетна система України: проблемні питання: монографія / за заг. ред. В. Г. Баранової. Одеса: Атлант, 2013. 252 с.
8. Бюджетна система // за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 624 с.
9. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень–вересень 2017 року / [В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», USAID. К., 2017. 86 с.
10. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010р. № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
11. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: [монографія] / І.Лук'яненко, М.Сидорович. Київ, 2014. 230 с.
12. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. Київ: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

13. Бюджетно-податкова політика України в умовах децентралізації : монографія / за заг. ред. О. Ю. Бобровської, Т. А. Крушельницької ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. 163 с.
14. Височина А. В. Бюджетна політика України : сучасний стан, проблеми та перспективи. Вісник Української академії банківської справи. 2013. №2. С. 17-21.
15. Грузіна І. А. Дослідження зарубіжного досвіду побудови бюджетної системи. Бізнес Інформ. 2016. № 11. С. 61-64.
16. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я.Чугунов, А.В.Павелко, Т.В.Канєва та ін.; за заг.ред. А.А.Мазаракі. К.: Київ. нац.торг.-екон.ун-т, 2015. 376 с.
17. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації/ В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
18. Козарезенко Л. В. Податкова політика розвитку людського потенціалу. Економіка та держава. 2016. № 5. С. 26-31.
19. Кондюх О.І. Теоретичні аспекти функціонування податкового інструментарію держави. Науковий вісник Ужгородського університету. 2014. № 2. С. 134–137.
20. Консолідація державних фінансів України : кол. моногр. / за ред. д.е.н. І.О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів. НАН України". К., 2017. 344 с.
21. Крючкова Н.М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: [монографія] / Н. М. Крючкова. Одеса: Астропринт, 2011. 190 с.
22. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
23. Сідельникова Л.П.. Ефективність податкових джерел формування бюджетних ресурсів держави. Фінанси України. 2015. № 9. С. 45-60.

24. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія / Л.В. Лисяк. К.: АФУ, 2009. 600 с.
25. Лисяк Л.В. Політика фіскальної консолідації в Україні як інструмент стабілізації державних фінансів. Ефективна економіка. 2015. №8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>
26. Лисяк Л.В. Роль і значення державного боргу в грошово-кредитній та податковій політиці України. Світ фінансів. 2016. Вип.1. С.16-26.
27. Литвин В. В. Теоретичні підходи до дослідження ефективності реалізації регіональної податкової політики в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2016. №. 10. С. 79-81.
28. Ломачинська І. А. Бюджетно-податкове регулювання соціальних аспектів економічного розвитку. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2016. Т. 21, Вип. 4. С. 188-191.
29. Лук'яненко І. Г. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія / І. Лук'яненко, М. Сидорович. К.: НаУКМА, 2014. 229 с.
30. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави: монографія. Київ: КНТЕУ, 2018. 373 с.
31. Маркуц Ю.І., Гусаревич Н.В. Ефективність формування доходів бюджету в умовах економічних перетворень. Економіка та держава. 2018. № 8. С. 31–34.
32. Нікітішин А. О. Податкове регулювання як складова соціального розвитку суспільства. Бізнес Інформ. 2017. № 9. С. 240-250.
33. Нікітішин А.О. Аналіз формування доходів місцевих бюджетів. Науковий огляд: міжнародний науковий журнал. 2018. [Том 2. № 45](#). С. 27-38.
34. Нікітішин А.О. Формування та розвиток інституційної архітектури податкового регулювання. Бізнес Інформ. 2018. № 2. С.259–265.
35. Оподаткування в Україні / Н. М. Дєва, Н. І. Редіна, Т. О. Дулік ; ред. : Н. І. Редіна. К.: ЦУЛ, 2010. -544 с.
36. Пасічний М.Д. Податкова політика як інструмент регулювання економічного розвитку. Одеський національний економічний університет. 2017. Т (23). С. 214-221.

37. Пасічний М.Д. Фінансова політика держави: монографія/ М.Д.Пасічний. Київ: Київ.нац.торг-еконо.ун-т, 2019. 440 с.
38. Податкова гармонізація в Україні в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС : монографія / за ред. А. М. Соколовської ; ДННУ “Акад. фін. управління”. К., 2017. 448 с.
39. Податкова політика України / за ред. П.В. Мельника. К.: Знання України, 2011. 505 с.
40. Податкова система / за заг. ред. В. Л. Андрущенко. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 416 с.
41. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції : монографія / А. І. Крисоватий, В. М. Мельник, Т. В. Кошук. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 234 с.
42. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
43. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України за станом на 25.12.2015 р.: Верховна Рада України від 25.12.2015 № 928-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
44. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. : Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
45. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII. : Верховна Рада України від 07.12.2017 № 2246-VIII: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
46. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України за станом на 23.11.2018 2629-VIII. Верховна Рада України від 23.11.2018 № 2629-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>
47. Про Основні напрями бюджетної політики на 2016 рік : Постанова Верховної Ради України від 31 березня 2015 року № 314-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

48. Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Постанова Верховної Ради України від 24 червня 2016 року № 478-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
49. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 червня 2017 р. № 411-р URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
50. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 315-р URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/315-2018-%D1%80/>
51. Рогутін Р. О. Напрями вдосконалення податкової політики України. Управління розвитком. 2013. №5. С. 75-78.
52. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації: кол. моногр. / за ред. д.е.н. І.О. Луїної; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та про-гнозув. НАН України". Київ, 2014. 296 с.
53. Свешніков С.М., Юрченко В.В., Крижановський В.І. Бюджетно-податкова політика сучасної держави та гармонізація податкових систем країн ЄС. Вектори для України: // С.М.Свешніков, В.В.Юрченко, В.І.Крижановський. Київ, 2016. С.39.
54. Свищук А. С. Податкове регулювання у країнах з розвинутою економікою. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2014. Вип. 3. С. 261-271.
55. Сідельникова Л.П. Податкова система / Л.П. Сідельникова, Н.М. Костіна. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2013. – 604 с.
56. Сідельникова Л.П. Теоретико-організаційні домінанти і практика розбудови податково-боргових джерел формування бюджетних ресурсів держави: монографія / Л.П. Сідельникова. Херсон: ПП Грінь Д.С., 2013. 670 с.
57. Сідельникова Л.П. Управління податковим боргом / Л.П. Сідельникова, О.В. Волкова. Херсон: ХНТУ, 2016. 254 с.
58. Січняк О.О. Теоретичні основи дослідження формування та класифікації бюджетно-податкової політики. Економіка та держава. 2016. № 8. С. 119-122.

59. Соколовська А. М. Основи теорії податків / А. М. Соколовська. К. : 2010. 326 с.
60. Фінанси / за ред. І.О.Лютого. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 728 с.
61. Фінанси / за ред. Л. В. Лисяк; Ун-т мит. справи та фінансів. Дніпро : Акцент, 2017. 298 с.
62. Фрадинський О.А. Основи оподаткування / О. А. Фрадинський. Львів: Новий світ-2000, 2010. 344 с.
63. Чугунов І. Я., Макогон В. Д. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень. Вісник КНТЕУ. 2014. № 4. С. 79–91.
64. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54-61.
65. Чумак О. В., Стрибуль О.В. Податкове регулювання в системі фінансової політики держави: сутність та інструменти. Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. 2014. Вип. 11(2). С. 401-409.
66. Шевчук І. Л. Бюджетна система / І. Л. Шевчук, В. О. Черепанова, Т. О. Ставерська. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Іванченко І.С., 2015. 282 с.
67. Шлафман Н.Л. Волохова М.П. Реформування податкової системи України в контексті адаптації досвіду розвинених країн. Вісник Київського національного університету ім.. Т. Шевченка. 2014. №3. С. 176-182.
68. Юрій Е. О., Гриник В.Ю. Особливості формування доходної частини бюджету в сучасних умовах. Молодий вчений. 2016. №12. С. 1010–1013.
69. Юшко С. В. Бюджетна система / С. В. Юшко; Харків. нац. екон. ун-т ім. С. Кузнеця. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. 347 с.
70. Budget policy of social development.Chugunov I., KanevaT., Makogon V., Pasichnyi M., Nikitishin A., Adamenko I., Krykun T., Kozarezenko L., Sobchuk S. General editorship Chugunov I. Scientific Route.Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Показники соціально-економічної ефективності податкової політики держави

Найменування показників	Характеристика
Рівень свідомої сплати податків	кількість податних декларацій до кількості зареєстрованих платників податків
Рівень податкового навантаження	відношення сукупності сплачених податків та інших обов'язкових внесків до економічних результатів діяльності суб'єктів господарювання
Рівень фінансової обізнаності населення	частка обізнаного населення у фінансовій сфері до загальної кількості населення
Рівень податкової культури	наявність обов'язку сплати податків у сукупності матеріальних та духовних цінностей суб'єкта господарювання або суспільства в цілому
Рівень податкових преференцій соціально-економічного спрямування	частка витрат на податкові преференції соціально-економічного спрямування у загальному обсязі витрат держави
Рівень витрат на адміністрування податків та інших обов'язкових внесків	частка витрат на адміністрування податків та інших обов'язкових внесків в загальному обсязі витрат суб'єктів господарювання або особи
Заощадження часу на оподаткування	темп росту показника витраченого часу на адміністрування податків та інших обов'язкових платежів
Соціальна віддача податків та інших обов'язкових внесків	відношення соціальних видатків до податкових надходжень за всіма рівнями бюджету держави
Економічна віддача податків та інших обов'язкових внесків	відношення економічних видатків до податкових надходжень за всіма рівнями бюджету держави

Додаток Б

Таблиця Б.1

Доходи державного бюджету України за статтями доходів у 2018 р. (млн. грн.)

ПОКАЗНИКИ	Код бюджетної класифікації	Доходи	
Усього		928108,3	100.00%
Податкові надходження	10000000	753815,6	81.22%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	188624,1	20.32%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	91741,8	9.88%
Податок на прибуток підприємств	11020000	96882,3	10.44%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	45265,7	4.88%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	493360,6	53.16%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	71143,8	7.67%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	47708,6	5.14%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	79130,9	8.53%
Податок на додану вартість з імпортних товарів	14070000	295377,3	31.83%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	27076,6	2.92%
Ввізне мито	15010000	26560,4	2.86%
Вивізне мито	15020000	516,2	0.06%
Збори на паливно-енергетичні ресурси	17000000	-6,2	0.00%
Інші податки та збори	19000000	-505,1	-0.05%
Неподаткові надходження	20000000	164676,5	17.74%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	87170,4	9.39%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	22000000	18413,6	1.98%
Інші неподаткові надходження	24000000	12399,9	1.34%
Власні надходження бюджетних установ	25000000	46692,6	5.03%
Доходи від операцій з капіталом	30000000	657,5	0.07%
Надходження від продажу основного капіталу	31000000	33,6	0.00%
Надходження від реалізації державних запасів товарів	32000000	573,2	0.06%
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	33000000	50,8	0.01%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	42000000	1464,8	0.16%
Цільові фонди	50000000	187,5	0.02%
Офіційні трансферти	40000000	7306,3	0.79%

Додаток В

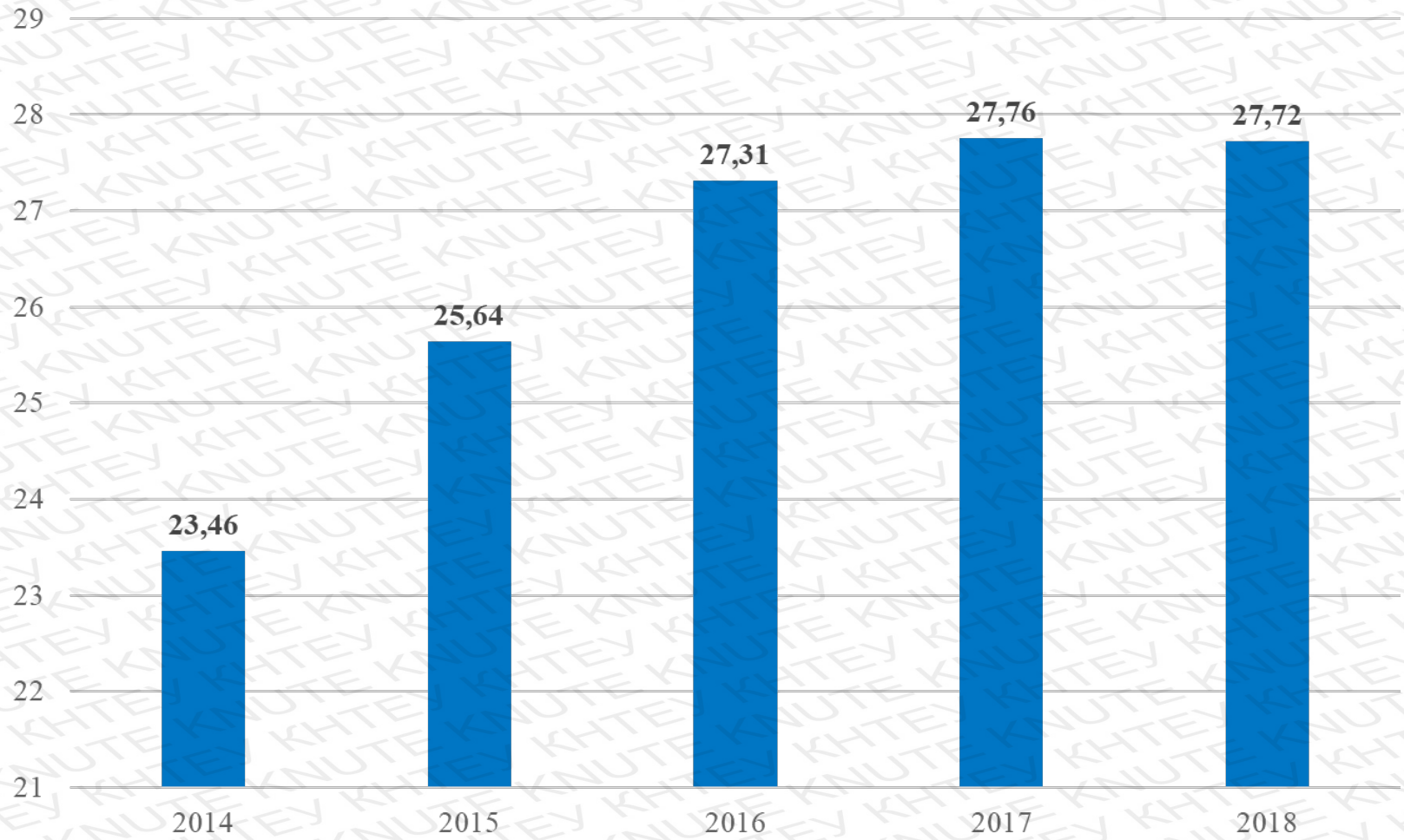

Рис. В.1 Частка податкових надходжень Зведеного бюджету України у ВВП за 2014–2018 роки, %

Додаток Д

Таблиця Д.1

Динаміка основних податків Зведеного бюджету України у 2004–2018 роках

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Податок на додану вартість															
частка у доходах зведеного бюджету, %	18,25	25,19	29,34	27,01	30,92	30,99	27,44	32,64	31,16	28,98	30,49	27,37	30,08	31,03	31,60
частка у валовому внутрішньому продукті, %	4,84	7,66	9,26	8,24	9,71	9,26	7,97	9,99	9,84	8,82	8,87	9,02	9,88	10,93	10,52
Податок на доходи фізичних осіб															
частка у доходах зведеного бюджету, %	14,43	12,89	13,27	15,83	15,41	16,30	16,22	15,10	15,29	16,31	16,49	15,33	17,73	18,26	19,41
частка у валовому внутрішньому продукті, %	3,82	3,92	4,19	4,83	4,84	4,87	4,71	4,62	4,83	4,96	4,80	5,05	5,82	6,43	6,46
Податок на прибуток підприємств															
частка у доходах зведеного бюджету, %	17,70	17,51	15,25	15,64	16,08	12,09	12,85	13,80	12,53	12,42	8,82	5,99	7,69	7,22	8,97
частка у валовому внутрішньому продукті, %	4,69	5,32	4,81	4,77	5,05	3,61	3,73	4,22	3,95	3,78	2,57	2,00	2,53	2,54	2,98
Акцизний податок															
частка у доходах зведеного бюджету, %	7,32	5,89	5,01	4,82	4,30	7,91	9,00	8,53	8,62	8,29	9,89	9,68	13,00	11,95	11,21
частка у валовому внутрішньому продукті, %	1,94	1,79	1,58	1,47	1,35	2,37	2,61	2,61	2,72	2,52	2,88	3,19	4,27	4,21	3,73